
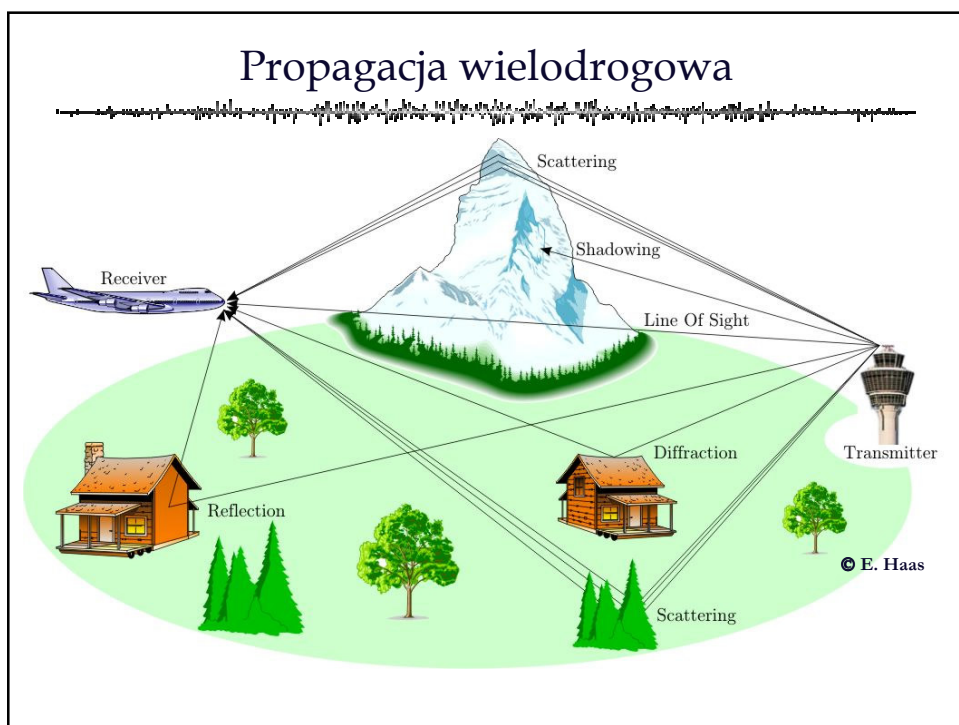
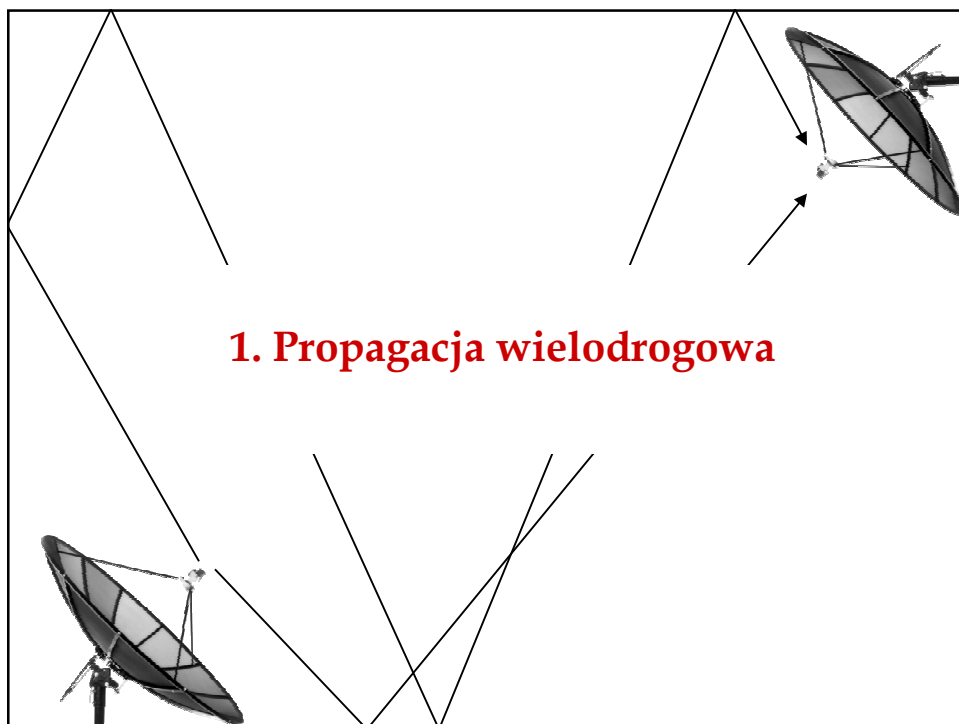

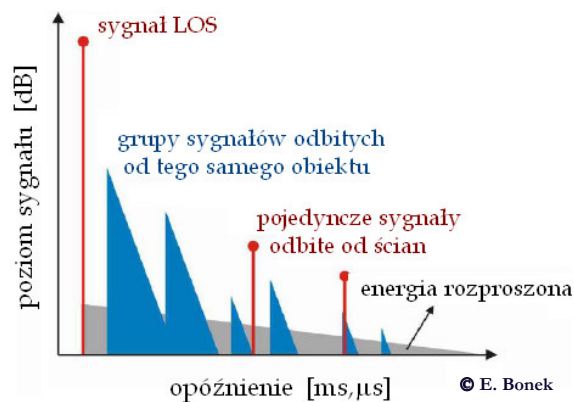
Plan wykładu

1. Propagacja wielodrogowa
  - opis zjawiska w dziedzinie czasu i częstotliwości
  - przypadek propagacji przyziemnej
2. Zaniki sygnału radiowego
3. Interferencje międzysymbolowe
4. Techniki *diversity*

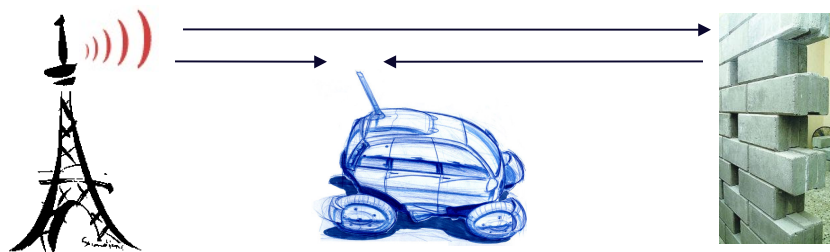
Sygnal radiowy w dziedzinie czasu

Pojęcia:

- odpowiedź impulsowa kanału radiowego (*channel impulse response*)
- profil mocy sygnału, profil opóźnień kanału (*power delay profile*)

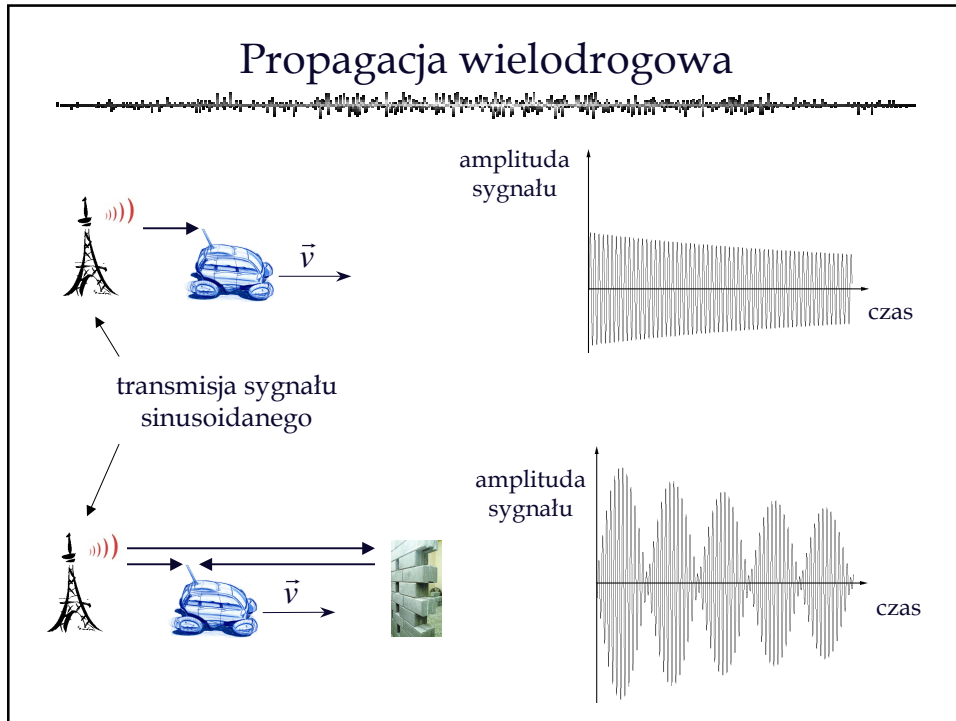
Propagacja wielodrogowa

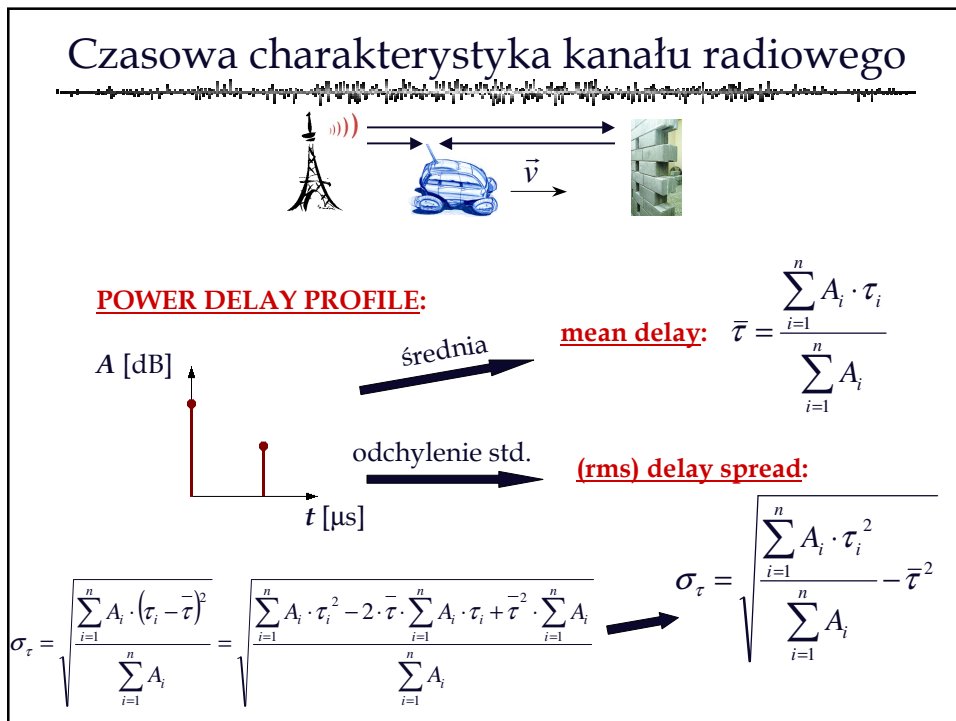
Założmy, że fala bezpośrednia i odbita dochodzą do anteny samochodu w tej samej fazie: $|d_1 - d_2| = n \cdot \lambda$

A jaki będzie efekt, gdy samochód przesunie się o $\lambda/4$?

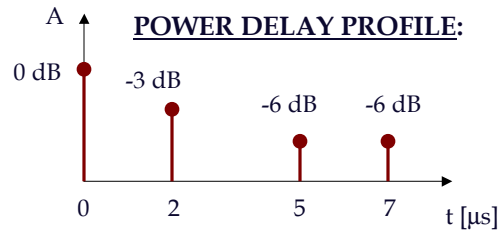
Propagacja wielodrogowa

Czasowa charakterystyka kanału radiowego

Przykład obliczeń

mean delay:

$$\bar{\tau} = \frac{1 \cdot 0 \mu s + 0.5 \cdot 2 \mu s + 0.25 \cdot 5 \mu s + 0.25 \cdot 7 \mu s}{2} = 2 \mu s$$

delay spread:

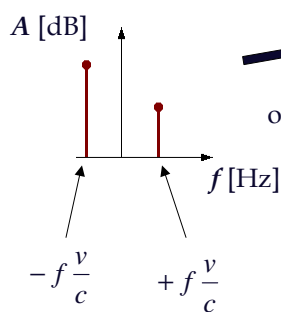
$$\sigma_{\tau} = \sqrt{\frac{1 \cdot 0 (\mu s)^2 + 0.5 \cdot 4 (\mu s)^2 + 0.25 \cdot 25 (\mu s)^2 + 0.25 \cdot 49 (\mu s)^2}{2} - 4 (\mu s)^2}$$

$$\sigma_{\tau} = \sqrt{\frac{20.5 (\mu s)^2}{2} - 4 (\mu s)^2} = \sqrt{6.25 (\mu s)^2} = 2.5 \mu s$$

Częstotliwościowa charakterystyka kanału

DOPPLER SPECTRUM:

mean Doppler shift:

$$\bar{f}_D = \frac{\sum_{i=1}^n A_i \cdot f_i}{\sum_{i=1}^n A_i}$$

średnia

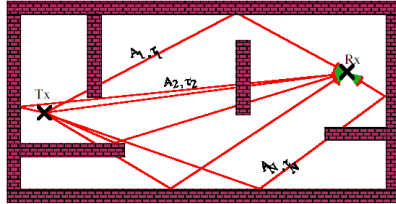
odchylenie std.

(rms) Doppler spread:

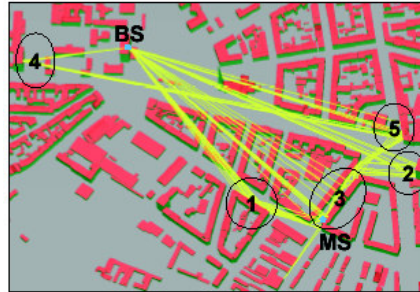
$$\sigma_f = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n A_i \cdot f_i^2}{\sum_{i=1}^n A_i} - \bar{f}_D^2}$$

Propagacja wielodrogowa

środowisko wewnątrz budynków (*indoor*):

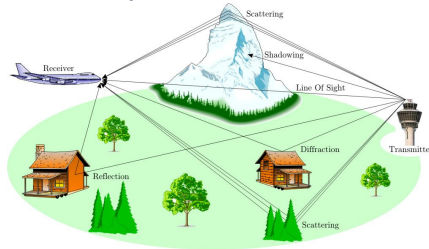

teren miejski (*urban*):

© T. Fugen

teren otwarty (*rural*):

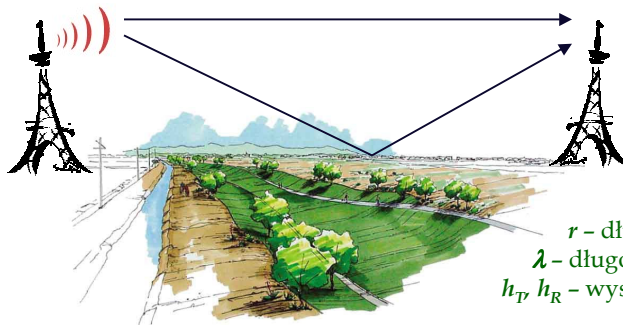

Propagacja przyziemna

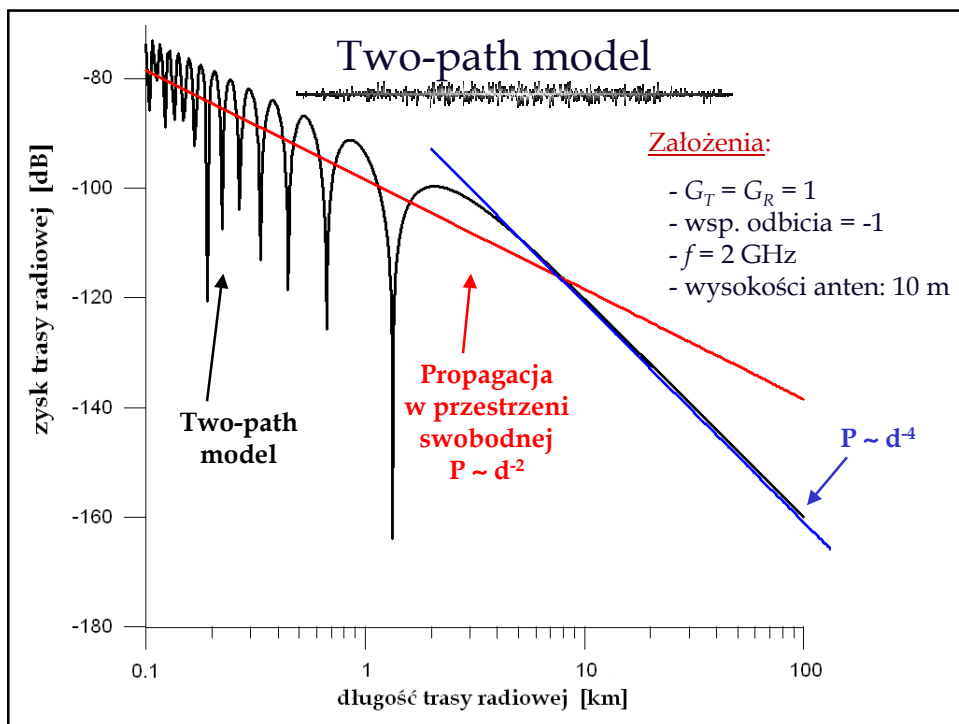
- propagacja w przestrzeni swobodnej : $P \sim d^{-2}$
- modele propagacyjne : $P \sim d^{-1.5}$ aż do $P \sim d^{-6}$
- propagacja przyziemna : $P \sim d^{-4}$ -> dlaczego ?

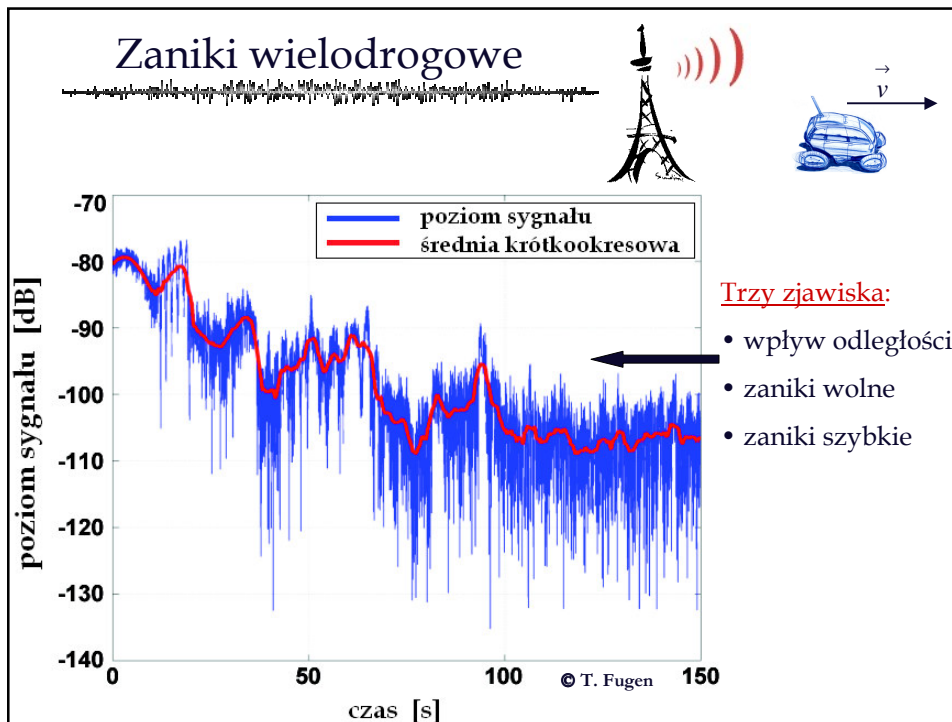
TWO-PATH MODEL:

$$\text{Zysk trasy } (G_T=G_R=1) : \frac{P_R}{P_T} = 10 \log \left[\left(\frac{\lambda}{4\pi \cdot r} \right)^2 \cdot 4 \cdot \sin^2 \frac{2\pi \cdot h_T \cdot h_R}{\lambda \cdot r} \right]$$

r - długość trasy radiowej
 λ - długość fali radiowej
 h_T, h_R - wysokości zawieszenia anten

Zaniki wielodrogowe

-----

1. Wpływ odległości:

- $P \sim d^{-1.5} \div P \sim d^{-6}$ w zależności od środowiska propagacyjnego

2. Zaniki wolne (*slow fading, large-scale fading, long-term fading*):

- zmiany w otoczeniu anten nadawczych i odbiorczych, pojawianie się i znikanie możliwych dróg propagacji, *shadowing*
- fluktuacje jonosfery i zmienne warunki atmosferyczne

3. Zaniki szybkie (*fast fading, small-scale fading, short-term fading*):

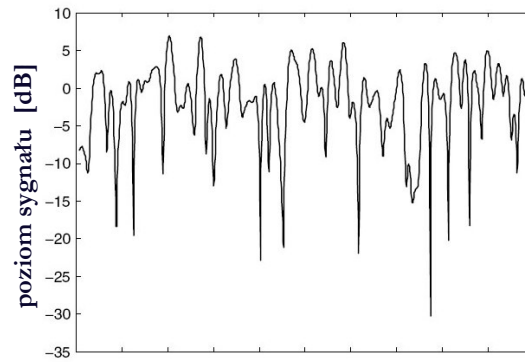
- superpozycja sygnałów dochodzących wieloma drogami do anteny odbiorczej -> interferencje konstruktywne i destruktywne

Dodatkowe pojęcia:

- kanał radiowy z zanikiem płaskim (*flat fading*)
- kanał radiowy z zanikami selektywnymi (*selective fading*)

Sygnal radiowy w dziedzinie częstotliwości - zaniki selektywne

wybrane pasmo częstotliwości

Pojęcia:

- charakterystyka, funkcja przenoszenia lub transmitancja kanału radiowego (*channel characteristics, channel transfer function*)

Sygnal radiowy w dziedzinie częstotliwości - zaniki selektywne

$d1 = 100 \text{ m}$

$\vec{v} = 0$

$d2 = 200 \text{ m}$

Przypadek I

$f = 3 \text{ GHz}$:

$$|d1 - d2| = 100 \text{ m} = 1000 \lambda$$

=> **wzmocnienie odbieranego sygnału**

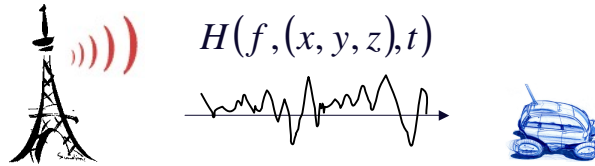
Przypadek II -> zmiana częstotliwości o 0.05 %

$f = 2.9985 \text{ GHz}$:

$$|d1 - d2| = 100 \text{ m} = 999.5 \lambda$$

=> **słabienie odbieranego sygnału**

Charakterystyka kanału radiowego

1. Zaniki selektywne (wpływ częstotliwości)
2. Wpływ miejsca – lokalizacji odbiornika
3. Niestacjonarność (wpływ czasu) – zmiany w otoczeniu nadajnika i odbiornika skutkujące zmianami transmitancji kanału radiowego

Zmienność charakterystyki kanału radiowego

1. coherence bandwidth - pasmo częstotliwości, w którym charakterystyka kanału jest w przybliżeniu stała: $B_{coh} = \frac{1}{C_1 \cdot \sigma_\tau}$

$B \ll B_{coh}$ -> kanał radiowy z zanikiem płaskim

$B \gg B_{coh}$ -> kanał radiowy z zanikami selektywnymi

2. coherence time - okres czasu, po którym charakterystyka kanału znacząco się zmienia: $T_{coh} = \frac{1}{C_2 \cdot \sigma_f}$

$T \ll T_{coh}$ -> zaniki wolne

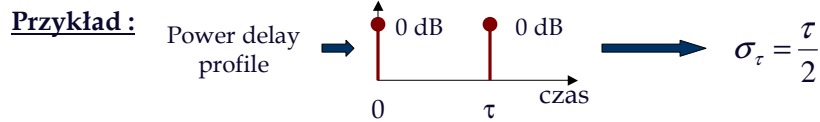
$T \gg T_{coh}$ -> zaniki szybkie

C_1, C_2 - stałe, wg różnych źródeł równe 2, 4 lub 2π

3. coherence distance - odległość, po przebyciu której charakterystyka kanału radiowego znacząco się zmienia.

UWAGA: Są to definicje nieściśle!

Związek między *coherence bandwidth i delay spread*

Założmy, że dla częstotliwości f fale radiowe przychodzą w zgodnych fazach :

$$f = \frac{c}{\lambda} \rightarrow n \cdot \lambda = |d_1 - d_2| = c \cdot \tau \rightarrow f = \frac{c}{\lambda} = \frac{n}{\tau}$$

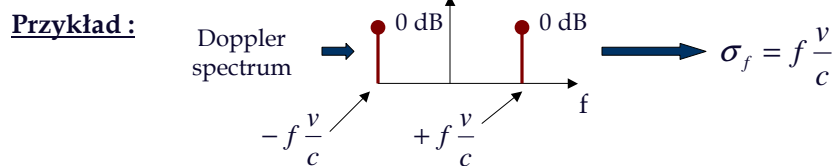
Jak bardzo musiałaby wzrosnąć częstotliwość, aby fale radiowe przychodziły w fazach przeciwnych ?

$$f_2 = \frac{c}{\lambda_2} \rightarrow (n+0.5) \cdot \lambda_2 = |d_1 - d_2| = c \cdot \tau \rightarrow f_2 = \frac{c}{\lambda_2} = \frac{n+0.5}{\tau}$$

Różnica tych częstotliwości :

$$f_2 - f = \frac{c}{\lambda_2} - \frac{c}{\lambda} = \frac{n}{\tau} - \frac{n+0.5}{\tau} = \frac{1}{2 \cdot \tau} = \frac{1}{4 \cdot \sigma_\tau}$$

Związek między *coherence time i Doppler spread*

Założmy, że dla w chwili $t = 0$ fale radiowe przychodzą w zgodnych fazach :

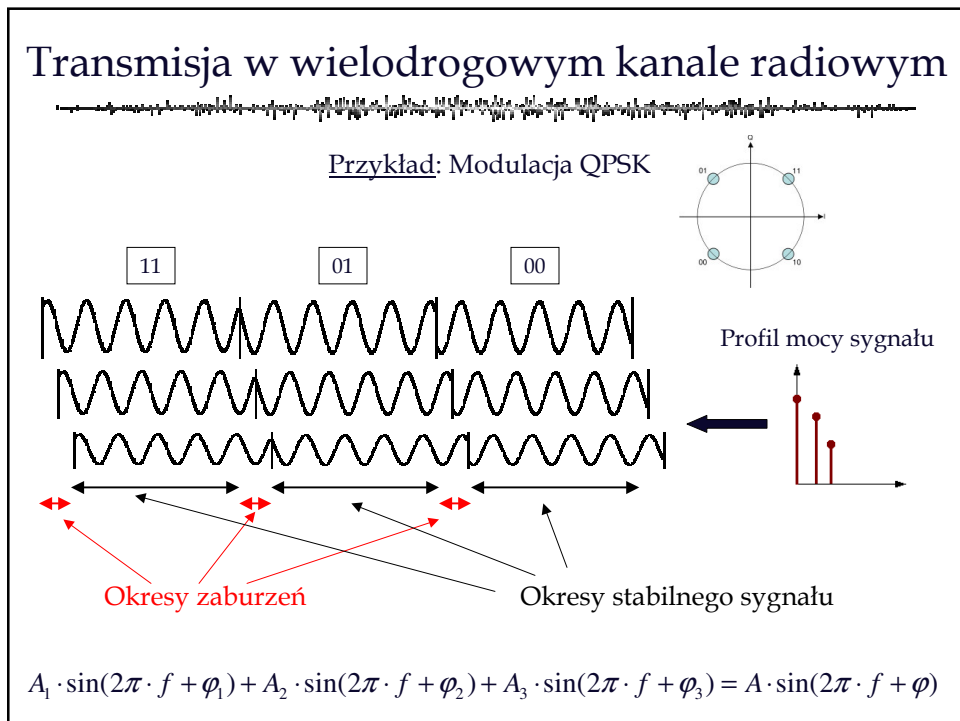
$$|d_1 - d_2| = n \cdot \lambda$$

Po jakim czasie $t = T$ długości tras radiowych zmienią się do tego stopnia, że fale radiowe będą przychodzić w fazach przeciwnych ?

$$|d_1 + vT - (d_2 - vT)| = (n+0.5) \cdot \lambda$$

$$2vT = 0.5 \cdot \lambda$$

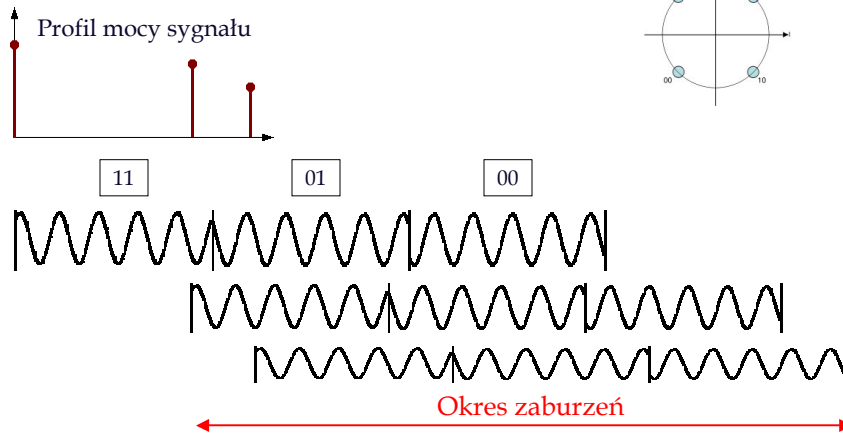
$$T = \frac{\lambda}{4v} = \frac{c}{f \cdot 4v} = \frac{1}{4f \cdot v/c} = \frac{1}{4 \cdot \sigma_f}$$

Interferencje międzysymbolowe ISI

Przykład 2: Modulacja QPSK

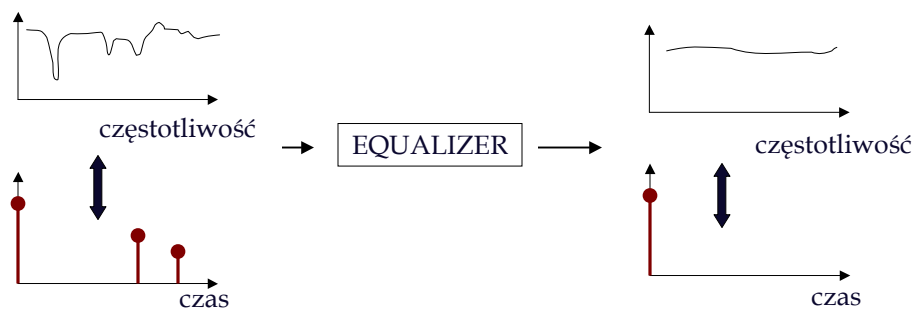

Energia danego symbolu odbierana jest w czasie trwania następnego symbolu => interferencje międzysymbolowe ISI (*inter-symbol interference*)

Metody unikania interferencji międzysymbolowych ISI

1. Wydłużenie czasu trwania pojedynczego symbolu
  - okresy ochronne, podczas których sygnał nie jest dekodowany
  - transmisja z niską przepustowością
  - *Orthogonal Frequency Division Multiplexing* (OFDM)
2. Zastosowanie korekcji adaptacyjnej (*equalization*) sygnału w odbiorniku:

Korektory adaptacyjne

Zero Forcing :

- > filtr FIR
- > kryterium: maksymalnie płaska transmitancja kanału radiowego
- UWAGA: w minimach transmitancji następuje silne wzmocnienie szumu radiowego

Minimum Mean Square Error (MMSE) :

- > filtr FIR
- > kryterium: minimum błędu między sygnałem nadawanym a sygnałem na wyjściu korektora

Korektory ze sprzężeniem zwrotnym DFE (Decision Feedback Equalizers) :

- > po zdekodowaniu fragmentu sygnału (jednego symbolu), repliki tego sygnału (ISI) usuwane są z następnych próbek

Maximum Likelihood Sequence Estimation (MLSE) :

- > testowanie różnych możliwych sygnałów, które mogły zostać nadane i wybór tego najbardziej prawdopodobnego

4. DIVERSITY

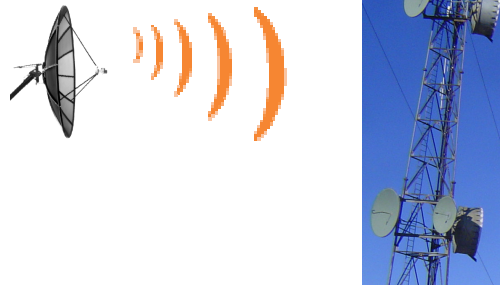

Diversity

Robocza definicja:

Technika jednoczesnego odbioru kilku sygnałów
lub wyboru najlepszego z nich
stosowana w celu uniknięcia zaników wielodrogowych

Przykład :

Diversity

Warunki stosowania technik *diversity* :

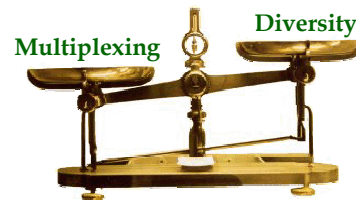
- podobne, porównywalne średnie wartości SNR wszystkich sygnałów
- mała korelacja między sygnałami :

$$\rho(X, Y) = \frac{E(X \cdot Y) - E(X) \cdot E(Y)}{\sigma_X \cdot \sigma_Y} < 0.5$$

Techniki *diversity* :

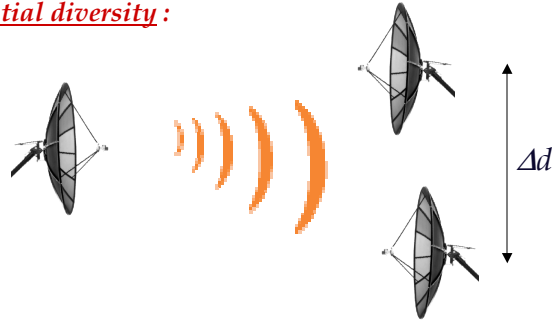
- *spatial diversity*
- *time diversity*
- *frequency diversity*
- *angular (pattern) diversity*
- *polarisation diversity*

Kompromis :

Diversity

Spatial diversity :

Kanał radiowy Rayleigha : $\Delta d > 0.5 \lambda$

Warunki propagacji LOS, mała ilość obiektów odbijających fale radiowe : $\Delta d > 10 \lambda$

W ogólnym przypadku : $\Delta d > coherence\ distance$

Wartości szacunkowe!

Diversity

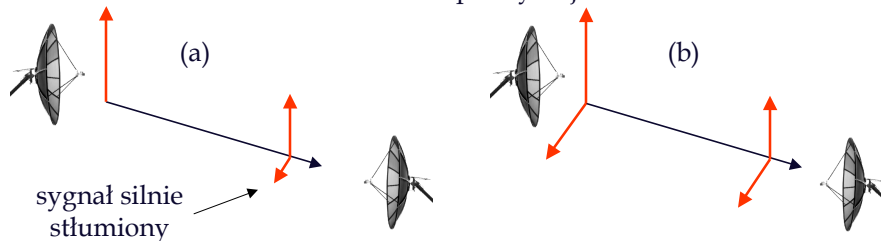
Time diversity - powtarzanie transmisji (*repetition coding*), kody FEC, ARQ

$$\Delta t > coherence\ time$$

Frequency diversity : $\Delta f > coherence\ bandwidth$

- informacja jest transmitowana (rozpraszana) w szerokim paśmie częstotliwości -> techniki CDMA, OFDM, *frequency hopping*

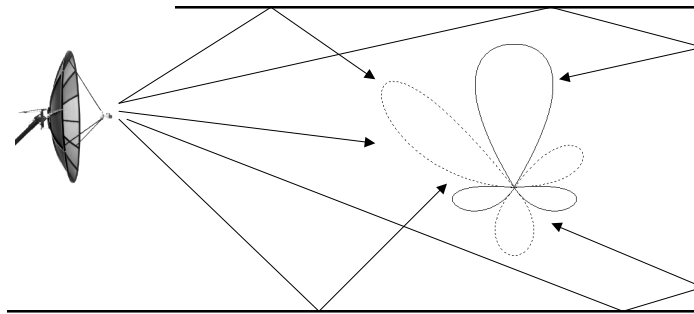
Polarisation diversity - nadawanie na jednej (a) lub dwóch (b) polaryzacjach, odbiór na obu polaryzacjach

Diversity

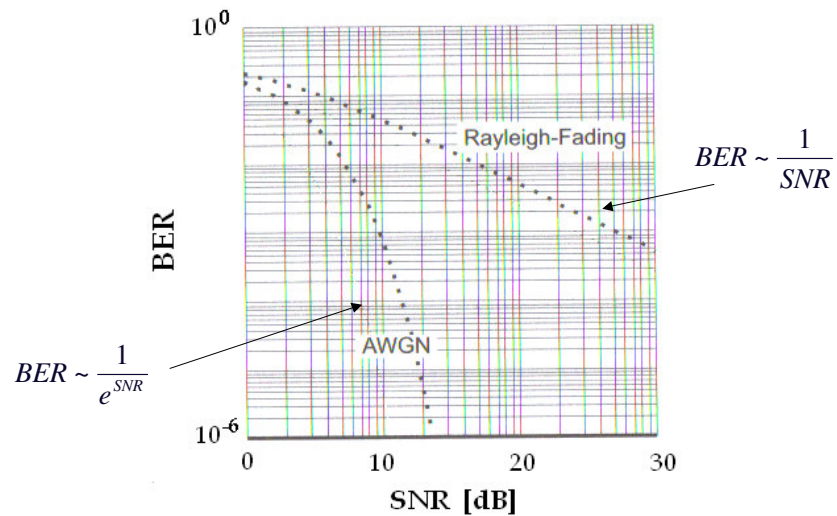
Angular diversity:

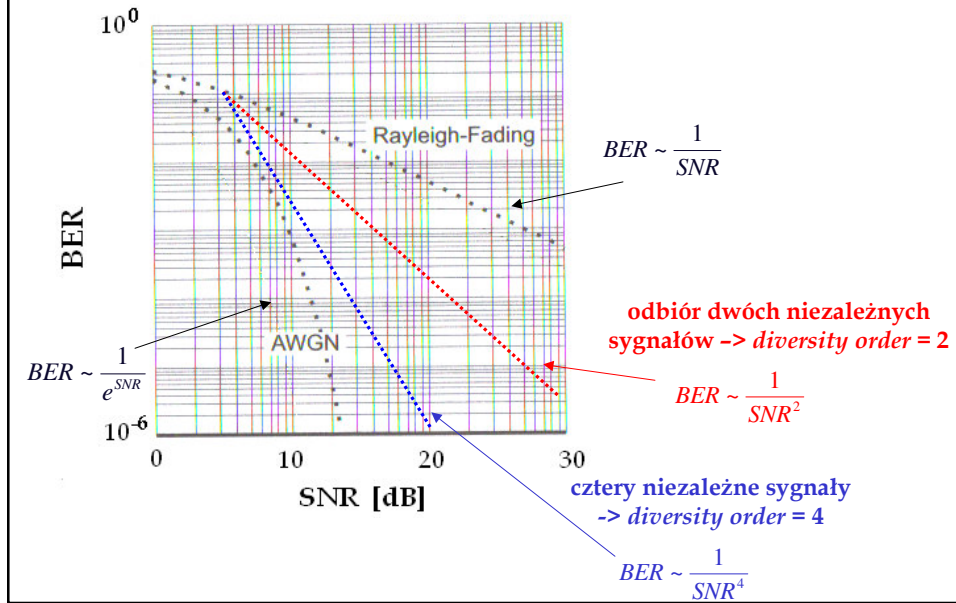
antena odbiorcza
z dwoma ortogonalnymi
diagramami kierunkowymi

Bitowa stopa błędów BER

Porównanie zależności $BER = f(SNR)$
dla kanału radiowego AWGN i kanału z zanikami Rayleigha :

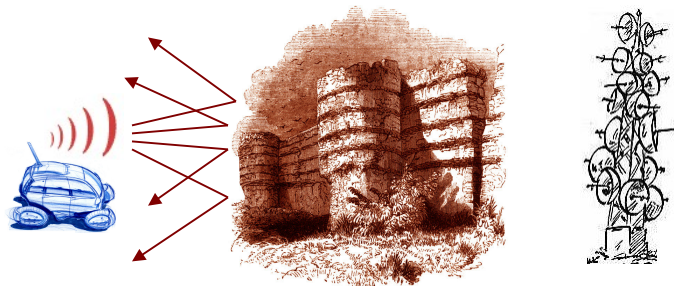

Bitowa stopa błędów BER

Macrodiversity

Przypadek **zaników wolnych** - techniki *diversity* są nieskuteczne :

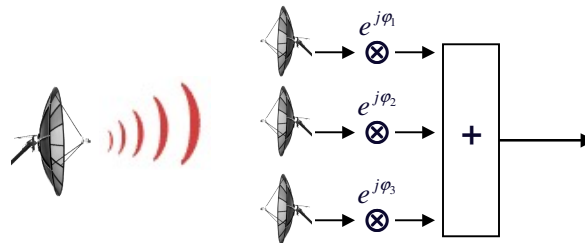
Rozwiązanie - macrodiversity :

- *repeaters*
- *simulcast* - równoczesna transmisja z różnych stacji bazowych lub nadajników radiowych

Jak wykorzystać jednoczesny odbiór kilku niezależnych sygnałów ?

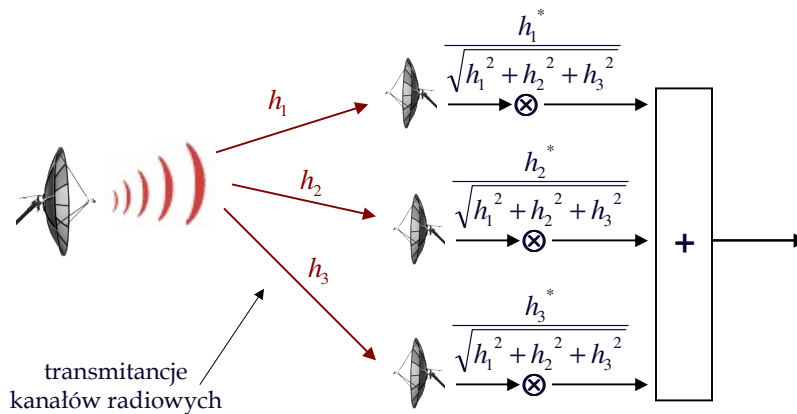
Metody odbioru – combining techniques :

- *selection diversity combining* -> wybór najlepszego sygnału
- *switched diversity combining* -> gdy dany sygnał spadnie poniżej pewnego ustalonego poziomu, następuje przełączenie odbiornika na inny z odbieranych sygnałów
- *equal gain combining* -> kompensacja przesunięć fazowych odbieranych sygnałów i zsumowanie ich wszystkich :

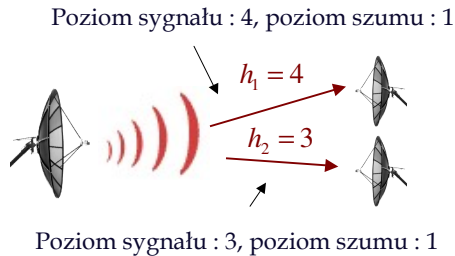
Jak wykorzystać jednoczesny odbiór kilku niezależnych sygnałów ?

Metoda optymalna – *maximal ratio combining (MRC)* :

Dlaczego MRC jest metodą optymalną ?

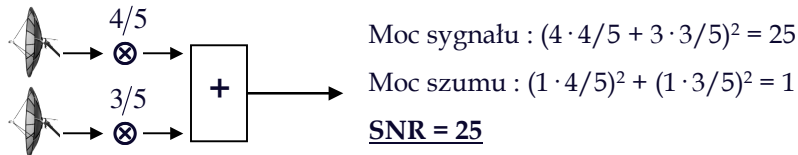
Przykład :

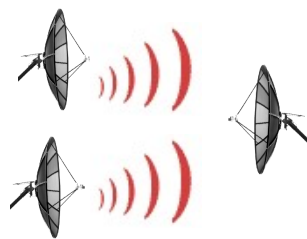
Metoda I - wybór lepszego sygnału :

Moc sygnału : $4^2 = 16$, moc szumu : $1^2 = 1$, **SNR = 16**

Metoda II - maximal ratio combining :

Diversity po stronie nadawczej

Schemat nadawania zaproponowany przez S. Alamoutiego :

	czas t	czas $t+T$
antena 1	x_1	$-x_2^*$
antena 2	x_2	x_1^*

- rozwiązanie porównywalne z zastosowaniem dwóch anten po stronie odbiorczej (sygnał słabszy o 3 dB)
- możliwość stosowania techniki *spatial diversity* w łączy *downlink* w sieci komórkowej (dwie anteny na stacji bazowej, jedna antena w telefonie użytkownika)

Dziękuję za uwagę